

Jaakko Nousiainen

* 20.12.1931 + 24.3.2022

Jaakko Ilmari Nousiainen, Turun yliopiston pitkäaikainen yleisen valtio-opin professori (emeritus), syntyi Pälkjärvellä 20.12.1931 ja kuoli Turussa 24.3.2022. Hän kävi koulunsa Joensuussa suorittaen ylioppilastutkinnon Joensuun Lyseossa vuonna 1950. Yliopisto-opintonsa hän suoritti Helsingin yliopistossa ripeään tahtiin valmistuen valtiotieteen kandidaatiksi jo vuonna 1952 ja väitellen valtiotieteen tohtoriksi 1956. Hänet kutsuttiin Suomalaisen Tiedeakatemian jäseneksi vuonna 1974.

Yliopistollisen opettajantoimensa Nousiainen aloitti Helsingin yliopiston dosenttina vuosina 1959–1965 ja Jyväskylän kasvatustieteellisen korkeakoulun yhteiskuntatieteen apulaisprofessorina 1961–1963. Turun yliopiston humanistiseen tiedekuntaan vastaperustettuun yleisen valtio-opin professorin virkaan Nousiainen nimitettiin vuonna 1963, siis varsin nuorella iällä. Tuon viran haltijana hän oli aina vuoteen 1993 asti. Turun yliopiston kanslerina hän toimi vuosina 1994–1997.

Professorin viran, nyttemmin tehtävän, velvoitteet liittyvät tutkimustyöhön, opetukseen (mukaan lukien tutkimustyön ohjaaminen) ja yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen. Uransa alkuvuosikymmeninä Nousiainen korosti erityisesti kahta

ensin mainittua velvoiteryhmää, mutta uran loppupuolella varsinaisen akateemisen työn ulkopuoliset asiantuntijatehtävät saivat yhä suuremman sijan hänen työjärjestyksessään. 1960-luvulla nuorella professorilla oli etupäässä tiedehallinnollisia haasteita, kuten uuden laitoksen perustaminen tutkintovaatimuksineen, kiihkeät hallinnonuudistuskustelut, kansallisten ja kansainvälisten yhteyksien luominen ja työ yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan perustamiseksi. Nousiainen osoittautuikin varsin tehokkaaksi, sovittelevaksi ja kulloisiinkin tehtäviinsä perinpohjaisesti valmistautuvaksi yliopistomieheksi. Tämä ei jäänyt yliopiston johdolta huomaamatta. Niinpä hänet valittiinkin Turun yliopistoon vuonna 1967 perustetun yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ensimmäiseksi dekaaniksi. Kymmenisen vuotta myöhemmin hän toimi yliopistonsa vararehtorina, sittemmin valtuuston puheenjohtajana ja uransa päätteeksi vielä kanslerina. Eri-tyistä pyrkyä hänellä ei näihin tehtäviin liene ollut – hän piti itseään ensisijaisesti tutkijana, opettajana ja tieteellisenä asiantuntijana. Viimeksi mainitussa roolissa hän näytteli tärkeää osaa vuoden 2000 valtiosääntöuudistuksessa ja sen seurauksissa.

1960- luvulla yhden professorin laitok-
sessa ei professorilla juuri ollut erikoistumis-
mahdollisuuksia opetuksen suhteen. Niinpä
pakollinen luento-opetus oli lähes koko-
naan Nousiaisen vastuulla. Valtio-opin joh-
dantokurssi kuului itsestään selvästi profes-
sorille. Tästä periaatteesta hän piti kiinni
vielä silloinkin, kun laitoksen laajennuttua
muitakin opettajakandidaatteja olisi ollut
käytettävissä. Yli kahdenkymmen vuoden
ajan Nousiaisella oli muihin nähden verra-
ton etu, hänen kirjoittamansa *Suomen
poliittinen järjestelmä* - teos, jonka painok-
sia hän uutterasti päivitti aina kymmeneen
painokseen saakka. Se oli ja on kattavuudel-
taan ainutlaatuinen esitys Suomen politiikan
instituutioista ja voimista. Se oli vuosi-
kymmenien ajan keskeisellä sijalla kaikkien
suomalaisten yliopistojen valtio-opin tut-
kintovaatimuksissa. Teos on käännetty
ruotsiksi (1966) ja englanniksi (1971).

Nousiaisen professoriuran alkuvaiheissa
elettiin behavioralismina tunnetun oppi-
suunnan läpimurron aikaa Suomessakin.
Keskeistä oli ihmisten poliittisen käyttäy-
tymisen dynamiikan tutkimus, erityisesti
äänestyskäyttäytymisen determinanttien
selvittäminen ja analysointi. Nousiainen ei
behavioralismista juuri innostunut, vaikka
toki sitäkin luennoissaan esitteli ja arvioi.
Häntä kiinnostivat uran alkuvuosina
poliittisen ekologian tutkimusteemat. Väi-
töskirjan hän laati kommunismista Kuo-
pion läänissä. Myös puoluetutkimukseen
hän antoi panoksensa. Tähän häntä lienee
innoittanut opintovierailu Pariisiin yliopis-
toon, missä hän tutustui Maurice Duvergerin
tutkimuksiin. Näiltä ajoilta on peräisin
myös kiinnostus politiikan vertailevaan
tutkimukseen. Pikkuhiljaa Nousiaisen
huomio alkoi kuitenkin kiinnittyä poliitti-
siin instituutioihin, joista sitten muodos-
tuikin hänen tutkijanuransa keskeisin tut-

kimusalue. Jo hänen ensimmäinen luento-
sarjansa Turun yliopiston professorina
käsittelee valtioneuvostoa. Nuoren profes-
sorin rauhallinen ja pohdiskeleva luennointi
oli esimerkki siitä, mitä yliopistollinen
opetus parhaimmillaan on: kuulijan joh-
dattamista tutkitun tiedon ja vielä selvittä-
mättömän rajalle.

Ensimmäisten maisterikohorttien val-
mistuttua 1960-luvun lopulla käynnisty-
ivät Nousiaisen tutkijaseminaarit. Lähes
kaikki valmistuneet osallistuivatkin niihin.
Keskustelut olivat varsin vilkkaita ja jatku-
ivat usein pikkutunneille asti. Myös jatko-
opetusyhteistyötä käynnisteltiin erityisesti
Tampereen yliopiston kanssa. Tämän
yhteistyön pohjalta syntyi muun muassa
Seilin seminaarina tunnettu vuosittainen
kollokvio, joka kokoontui Saaristomeren
tutkimuslaitoksella. Nousiainen ponnisteli
myös kansainvälisen tutkijayhteistyön
käynnistämiseksi. 1970-luvun puolella
suomalaiset valtio-opin laitokset alkoivat
liittyä European Consortium for Political
Researchin (ECPR) piiriin. Turun laitos oli
alusta asti mukana. Uransa alkuvuosina
Nousiainen osallistui myös IPSAn (Inter-
national Political Science Association)
konferensseihin. Kansainvälisen yhteis-
työn käynnistäminen toi mukanaan myös
monia luottamustehtäviä, kuten ao. järjes-
töjen hallitusjäsenyyksiä. Näissä tehtävissä
Nousiainen toimi velvollisuudentuntoisesti
suomalaisen valtio-opin etua ajaen. Hän oli
aktiivinen myös kansallisella tasolla, muun
muassa Valtiotieteellisen yhdistyksen
puheenjohtajana, Poliitikka-lehden päätoi-
mittajana ja Suomen Akatemian yhteis-
kuntatieteellisen toimikunnan jäsenenä

Opetustyö keskeytyi Nousiaisen tultua
vuonna 1987 nimitetyksi tutkijaprofessoriksi
Suomen Akatemiaan viiden vuoden toimi-
kaudeksi. Uutena avauksena instituutio-

tutkimuksen ohella Nousiainen paneutui poliittisen johtajuuden problematiikkaan. Inspiraatiota tähän tutkimukseen hän sai muun muassa ECPR:n kokouksista ja tutkijavierailusta Euroopan yliopistoinstituutissa Firenzessä. Tulosta syntyikin kelpo lailla, erityisesti hieno teos *Politiikan huipulla*. Myös artikkelimuotoisia tutkimuksia alkoi ilmestyä kansainvälisillä foorumeilla. Professorin virkaan paluuseen ajoittuu vuoden 2000 valtiosääntöuudistuksen valmistelutyö, jossa Nousiainen oli vahvasti mukana asiantuntijan roolissa. Tämän työn tuloksia on esitelty uudistuksen jälkeisissä julkaisuissa, erityisesti laajassa Suomalainen parlamentarismi -artikkelissa, joka julkaistiin *Eduskunnan historia 2* -teoksessa. Työ korkeimpien valtioelinten valtasuhteiden analyysin parissa täydentyi vielä 2009 julkaisutussa kirjasessa *Nine Decades of Finnish Presidency*. Nousiaisen instituutiotutkimuksen ajallinen kaari oli pitkä alkaen *Eduskunta aloitevallan käyttäjänä* -teoksesta (1961). Parlamentaarisen hallitustavan vankkana kannattajana Nousiainen pääsi läheltä seuraamaan, miten poliittiset aatteet ja ideat yhtäältä ja poliittiset instituutiot valtasuhteineen toisaalta muuttuvat ja muuttuessaan muovaavat toisiaan.

Ansiosta suomalaisen parlamentarismin tutkimuksen ja edistämisen alalla Suomen Kulttuurirahasto myönsi Nousiaiselle tunnustuspalkinnon vuonna 2016. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta myönsi hänelle kunniaohtorin arvon vuoden 2000 promootiossa.

Henkilönä Jaakko Nousiainen oli usein melko muodollinen, nopeasti asiaan menevä ja ratkaisuhakuinen. Hänen vastaanotoillaan ei turhia lörpötelyä. Jatko-opiskelijoihinsa hän kuitenkin suhtautui leppoisasti ja kannustavasti. Jatko-opintojen yksityiskohdista keskusteltiin työn

alkaessa. Nousiainen seurasi edistymistä yleensä etäältä eikä edellyttänyt säännöllisiä edistymispalavereita. Töiden loppuvaiheissa toki käytiin asiat perinpohjaisesti läpi. Ohjattavan kannalta Nousiainen oli hyvin miellyttävä ohjaaja. Hän oli tarvittaessa käytettävissä, mutta antoi ohjaukseen oleville laajat vapaudet eikä ryhtynyt mikromanageriksi. Hänen akateemisessa toiminnassaan ilmenivät Ranskan suuren vallankumouksen periaatteet: vapaus (erityisesti tutkimusongelmien ja -otteiden valinnassa), veljeys (opiskelijoihin ja työtovereihin kohdistuvana lojaalisuutena) ja tasa-arvo (suhtautumisessa kaikkiin yliopistoyhteisön jäseniin). Viimeksi mainittua periaatetta Nousiainen noudatti muun muassa kieltäytyessään hänelle ehdotetuista kunniamerkeistä.

Nousiaisen ympärille Turun yliopistoon syntyi tiivis tutkijayhteisö, joka keskittyi poliittisiin instituutioihin ja politiikan vertailevaan tutkimukseen. Tähän yhteisöön kuului ja kuuluu edelleenkin myös Åbo Akademin tutkijoita, joten joskus käytetty nimitys, Turun koulukunta, on oikeutettu ja luonteva. Nousiaisen tieteellinen perintö elääkin yhä tämän yhteisön töissä ja tulevaisuuden suunnitelmissa.

Vapaamuotoisissa pohdinnoissaan Nousiainen usein varoitti nuorempiaan olemaan ottamatta poliittisessa retoriikassa esiintyviä väitteitä ”at the face value”. Aihetta varoitukseen ilmeni, kumma kyllä, aika ajoin. Ei vähiten kiihkeissä yliopistojen hallinnon uudistuskeskusteluissa. Nousiainen oli politiikan realisti, mutta ei suinkaan vailla idealistisia näkemyksiä, joista yksi hänen usein toistamansa oli se, ettei tulevaisuuden yhteiskunta voi perustua silkkään omanvoitonpyyntiin.

Nousiainen piti huolta fyysisestä kunnostaan, ensin juoksulenkeillä Turun

Koroistenniemen maastoissa ja talvisilla hiihtoretkillä Lapissa, sittemmin säännöllisillä iltakävelyillä kotinsa liepeillä. Pian Turkuun muuttamisensa jälkeen hän hankki kesäasunnon Turun saariston Korpoströmistä. Matkat kesäasunnolle tehtiin usein pikaveneellä. Navigointitaitojen kehittyessä perheeseen hankittiin purjeverene, jolla liikuttiin laajalti Saaris-

tomerellä ja kauempanakin Itämeren piirissä.

Pitkän elämän synkkään puoleen kuuluvat usein läheisten ihmisten poismenot. Jaakko Nousiainen joutui hyvästelemään vaimonsa Evan kymmenisen vuotta sitten.

Jaakko Nousiaista jäävät kaipaamaan perheen kaksi lasta perheineen, entiset oppilaat, kollegat ja ystävät.

Hannu Nurmi ja Heikki Paloheimo

Kuva: Turun yliopiston arkisto